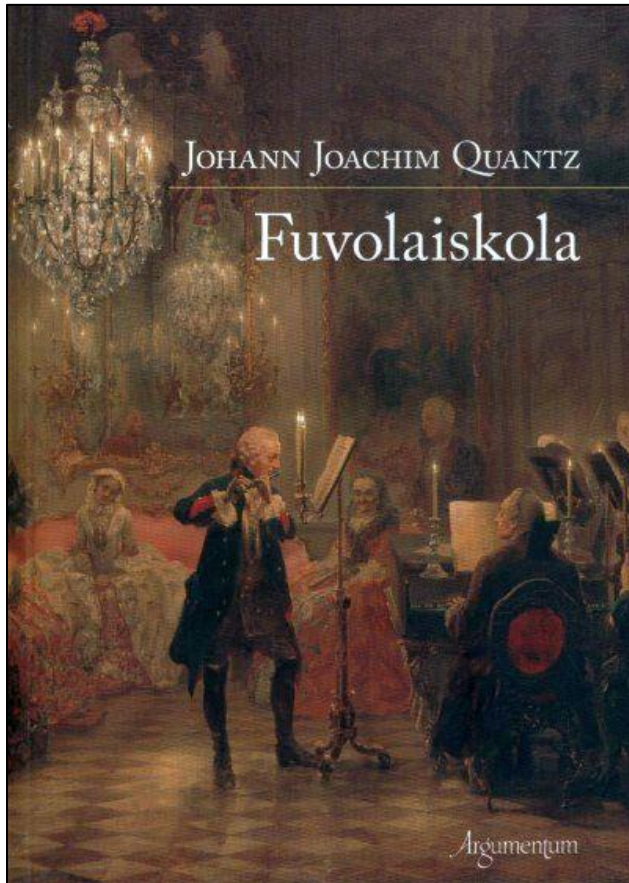

NEM CSAK FUVOLISTÁKNAK

– 10 éve jelent meg magyarul Quantz Fuvolaiskolája –

1. A könyv magyar kiadása

2011-ben az Argumentum kiadó gondozásában került magyarul kiadásra Johann Joachim Quantz *Fuvolaiskola* című műve. A fordítás Székely András munkája.

Quantz (1697-1773) porosz fuvolista és zeneszerző, II. Frigyes udvari muzsikusa és fuvolatanára volt. Annak ellenére, hogy a hangszeres iskolák sorában 1752-ben Berlinben kiadott írása nem az első – a technika fejlesztéséhez már fél évszázaddal korábban segítséget kaptak a fuvolisták az 1707-ben Franciaországban megjelent Jacques-Martin Hotteterre által írt iskola¹ képében –, a mű ismerete annak terjedelme és átfogó tematikája okán máig

a korhű fuvolajáték kikerülhetetlen előfeltétele; a fuvolán alkalmazott változtatásokkal együtt pedig Quantz vitathatatlan érdemeket szerzett és új fejezetet nyitott a fuvolajáték történetében. Művének teljes címe:

Johann Joachim Quantz királyi porosz kamaramuzsikus kísérlete a harántfuvola-játékba való bevezetésre a zene gyakorlatában a jó ízlést támogató különböző megjegyzésekkel kísérve és példákkal magyarázva 24 rézbe metszett táblával

A könyv egyértelműen tankönyvnek készült, felépítése logikus: 17 fő része végigvezeti az olvasót a fuvola történeti áttekintésétől a technikai nehézségek és játékmódok bemutatásán át a kamarazenélés és végül az ízlésbeli iránymutatások tárgyalásáig.

* Fuvolatanár, a XXXIV. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Zenepedagógiai tagozatán I. helyezést ért el, Új Nemzeti Kiválóság Program ösztöndíjban részesült.

¹ Hotteterre le Romain, Jacques (1978): *Principles of the Flute, Recorder and Oboe*. Barrie & Jenkins. London, Egyesült Királyság.

A fordító munkáját dicséri, hogy gondoskodott az idegen nyelvű kifejezések megfelelő definiálásáról, mégis szakmailag korrekt, könnyen olvasható szöveget hozott létre.

A magyar kiadás igényesen nyomtatott, megfelelően lektorált, magyarázatokkal bőven ellátott, számos kottapéldát tartalmaz, melyek az eredeti megjelenéssel ellentétben a szöveg-törzsbe kerültek integrálásra, ezzel segítve az áttekintést. Kötése masszív, gerince erős szétnyitáskor sem törik – a kiadó számított arra, hogy a kiadványt olvasói rendszeresen forgatják majd.

2. Egy univerzális zeneiskola

„Ez egy megkésett könyv.” – ezzel a mondattal kezdődik a fordító előszava. Megkésett, mert a historikus zene magyarországi fellángolását lekéste. De ma, a historizmus okán a témát kutatók mellett egyrészt a modern fuvolán játszóktól is elvárt a stílushű előadás, ez a könyv pedig útmutatót ad az elmúlt századok hívebb tolmácsoláshoz; másrészt a mű általánosabb szabályokat is tartalmaz, így a modernebb hangszerjátékban is hasznosítható. Emellett a könyv nagyobbik része nem a fuvolajáték technikájával foglalkozik, így bármilyen korszakú darabhoz, bármilyen hangszeres (és énekes) zenésznek segíthetnek Quantz tanácsai.

Miben nyújthat segítséget az utóbbiak számára a könyv? A szerző úgy fogalmaz, hogy a megfelelő iránymutatás a tanulónak például a stílus terén „*megóvjá őt attól a veszélytől, hogy arany helyett aranyozott kacatot válasszon*” (25. o.).

Az univerzális fejezetekből hármat mutatok be, a Bevezetést (*Milyen tulajdonságokat várunk el attól, aki a zenének szeretné szentelni magát?*), a X. fejezetet (*Mire kell egy kezdőnek ügyelnie, amikor önállóan gyakorol?*) és a XI. fejezetet (*A jó előadásról az éneklésben és a hangszerjátékban általában*).

Ugyanakkor figyelmeztet a szerző, hogy a leírtak csak iránymutatások, tanácsok, és nem köbe vésett szabályok, a kísérletezés megengedett és lehet előremutató: „*Aki nem akar hinni szorgos fáradozással, hosszú tapasztalattal és fontolgatással leszűrt izlésemnek, annak szabadságában áll megpróbálnia annak az ellenkezőjét, amit tanítok, és azután azt választania, ami neki a legjobbnak tűnik*” (26. o.).

3. A sikeres zenész tulajdonságai

Quantz elvárásai azoknak szólnak, akik hivatásos zenészek szeretnének lenni (29. o.), de természetesen a hobbi-muzsikuskok számára is megszívlelendők kritériumai.

Legfontosabb természetesen a zenetanulás és zenélés iránti kedv és elhivatottság (30. o.). Nyilvánvalóan ezek hiányában a zenész hiába felel meg az összes többi szempontnak, sikere csak korlátozott lehet. Az állhatatosságnak tettekben is meg kell nyilvánulnia, így elengedhetetlen a lelkesedés, szorgalom és a kitartás (32. o.).

Második elvárása a tehetség – de ez a kifejezés nem egyértelmű, koronként és személyenként változik a meghatározása. A szerző megfogalmazásában a tehetséges ember rendelkezik: fantáziával, ideális vérmérséklettel, józan ítélőképességgel, jó memóriával, kiművelt hallással, fejlett megfigyelőképességgel, gyors észjárással és fogékonysággal a gyengédség és a szenvedély megélésére.

Mint láthatjuk, számos elvárás már a gyakorlás során szükséges, mint például a jó memória a kotta nélküli játék elsajátítására vagy a fejlett megfigyelőképesség a motívumok, azonoságok-különbségek észlelésére. Kodály Zoltántól ismerős lehet a „kiművelt hallás, kiművelt értelem, kiművelt szív, kiművelt kéz” koncepciója.²

A megfelelő fejlődéshez elengedhetetlen a jó tanár kiválasztása (35. o.), és ha ez megtörtént, akkor személyének tisztelete, kritikájának elfogadása, irányításával a zene elmélyült tanulmányozása (36. o.).

A alapok lefektetéséhez megfelelő korban érdemes elkezdni a zenetanulást (41. o.), és az egyenletes haladáshoz a növendék aktuális szintjének megfelelő, nem megterhelően nehéz, de mégis kihívást jelentő, technikailag és zeneileg értékes darabokat kell választani (36-37. o.). A jelenlegi tudásszintet kissé felülmúló darab gyakorlása kiváltja a szükséges koncentrációt – Quantz szerint elengedhetetlen a jó előadáshoz, hogy a játékos ne szórja szét a figyelmét (41-42. o.).

Végül, de nem utolsósorban a folyamatos előrehaladáshoz szükséges a szerénység, vagyis a tartózkodás a túlzott önbizalomtól (42-43. o.), mely szellemében az örökös reális önkritika eredményeként a művész minduntalan jobb előadásra törekszik.

4. Az önálló gyakorlás

Minden zenész megtanulja, hogy a tanulás nagyobb hányada nem zeneórán, hanem önálló gyakorlasként történik – bár természetesen az egyéni gyakorlás sikeréhez fontos az önállóságot megelőző mester által irányított gyakorlás, melyre már fentebb is utaltam (114. o.).

² Kodály Zoltán (1953/54): *Ki a jó zenész?* forrás: https://kodaly.hu/kodaly_kodaly/kodaly-zoltan-zenepedagogiai-koncepcioja-117202

A muzsikusz önmagában végzett fejlesztéséhez szinte elengedhetetlen a tükör előtti gyakorlás, hiszen akkor is szükséges visszajelzést kapnia, ha nincs ott a tanára (114. o.). Ez segít abban is, hogy mellőzzük a fölösleges mozgásokat (115. o.).

Fontos, hogy a zenész már a darab begyakorlása során figyeljen a zeneileg kifejező játékmódra, például az aktuálisan megfelelő hangerősség megválasztására, így elkerülheti az unalmas előadást (115. o.). Ugyanígy a fúvósoknak és énekeseknek a szükséges rekesz-támaszt és minden zenésznek a levegővétel időzítését is tudatosan kell kialakítania. Először díszítés nélkül kell jól megtanulni zenélni, és csak a már magabiztos előadáshoz hozzáadni az ékesítéseket (117. o.).

A gyakorolt darab gyorsításánál figyelni kell a tempó egyenletességére: ha még egyenetlen a darab, lassítsa vissza addig, míg egyenletessé válik, csak ennek megtartásával haladjon a tempóban előre. A tempótartásban az ütem lábball ütése, vagy a metronóm segíthet.

Fejlesztheti a muzsikusz zenei képességeit, ha többszólamú darabokat gyakorol, felváltva játszva mindegyik szólamot (118. o.); transzponálja a tanult dallamokat (119. o.); illetve tágítja a zenei tudását az alapvető zeneszerkesztési ismeretek megszerzése, az éneklés, különböző hangszerekre íródott darabok és nemzetek zenéinek megismerése – így képes lesz a különböző ismereteket előadásában a legideálisabban ötvözni (120. o.). Hasznos, ha megismer minél több darabot, hogy legyen összehasonlítási alapja és könnyebben tudjon értékes művet kiválasztani.

Ne hagyja idővel eluralkodni magán a közönyösséget, mindig figyelmesen gyakoroljon (121. o.). A naponta erre szánt idő mennyiségét egyénileg tapasztalja ki, mivel ez emberenként különböző – törekedjen azonban az arany középutra: sem az elégtelen, sem az eltúlzott mennyiségű gyakorlás nem célravezető (121-122. o.).

5. Az élvezetes előadás

A zenei előadás célja hatalmába keríteni a szíveket, szenvedélyeket felkorbácsolni vagy lenyugtatni, illetve hangulatot teremteni. A rossz előadás a jó darabot is elrontja, ellenben egy jó előadás egy közepeszerű alkotást is képes felemelni (123. o.).

A zenélés során megismertetjük a hallgatót zenei gondolatainkkal – tehát világosan és kifejezően kell játszani, hogy a közvetíteni kívánt gondolat mindenki, akár a zeneileg iskolázatlanabbak számára is érthető legyen (124. o.).

A tiszta és világos játékmód jelenti mind a hangok hallható kijátszását, mind a tiszta intonációt (125. o.). A tagolás nem csak a hangokra, hanem a zenei motívumokra is igaz, figyelemmel kell lenni a szerzői szándéokra a hangok összekötésének- elválasztásának a terén, illetve az összetartozó zenei motívumokra is.

Emellett „kerek és teljes” előadásra kell törekedni, vagyis az előírt ritmusértékeket és tempót meg kell tartani. A hangok fontosságának megítéléséhez elengedhetetlen tisztában lenni a hangsúlyokkal, így megkülönböztethetők a fő- és átmenő hangok. A főhangokat lehetőség szerint ki kell emelni (126. o.).

Könnyed és folyékony játékmód – azaz a nehézségeket nem érzékelheti a közönség, se a hang minőségén, se külsőségeken, például grimaszok alapján (127. o.). Egy jó előadás ugyanakkor változatos. Sokszínűségekre kell törekedni, például a hangerősség terén (127. o.).

Végül kifejezőnek is kell lennie a darab előadásának. A zenésznek bele kell helyezkednie, bele kell élnie magát a megjeleníteni kívánt érzésbe – akkor is, ha az a darab folyamán változik. A díszítéseknek is harmonizálniuk kell a fődallam hangulatával. Utóbbi megállapításhoz segítséget nyújt a hangnem, a jellemző hangközök, a disszonanciák előfordulása, a kottában elhelyezett szöveges instrukciók megismerése (128-129. o.). Kerülni kell azonban a csömört okozó túlzásokat, mind a gyakori váltásokat, mind a dallamot elfedően sok díszítést (129-130. o.).

6. Összefoglalás

Johann Joachim Quantz *Fuvolaiskola* című művében útmutatást ad a – bármilyen hangszeren vagy énekesen – zenélni vágyóknak. A siker receptje egyszerű: jó adottságok, jó gyakorlás, jó előadás.

Jó adottságokat jelent a megfelelő fizikai felépítés mellett a gyors és hatékony tanuláshoz szükséges képességek (pl. memória és megfigyelés), illetve az elhivatottság (pl. szorgalom és kitartás) megléte. Jó gyakorlás az ideális idejű és magas koncentráltágú tréning. Jó előadás pedig a technikailag fölényes és zeneileg kifejező produkció.

A képlet egyszerű – csak a megvalósítás nehéz. Ám minden fizikai erőfeszítésen túl, sose feledkezzünk meg a művészet valódi céljáról: Kudász Gábor Arion fotográfus nyilatkozta, hogy „*Ha van mit mondanunk, lesz olyan is, aki figyelni fog.*”³

³ Várhegyi András (2015): „*Ha van mit mondanunk, lesz olyan is, aki figyelni fog*” Fidelio. forrás: <https://fidelio.hu/vizual/ha-van-mit-mondanunk-lesz-olyan-is-aki-figyelni-fog-24415.html>